

Begaafdheidsprofielscholen PO

Verslag van de pilot

Adviesgroep Hoogbegaafdheid
CPS onderwijsontwikkeling en advies

Amersfoort, oktober 2007

Dr. D. Hamstra
Drs. G. de Boer
Drs. E. Loman
Dr. D. Aarntzen

Inhoudsopgave

1. Inleiding

Begaafdheidsprofielscholen VO en PO

Doelen

Literatuuronderzoek

Methode

2. Resultaten

Voorwaarden en condities

Implementatie en deskundigheidsbevordering

Evaluatie

Vervolgactiviteiten

3. Aanbevelingen

Bijlagen

Literatuur

1. Inleiding

Vanuit het beleidskader “Omgaan met verschillen” is gebleken dat er in Nederland veel verschillende instanties en initiatieven zijn die zich bezighouden met onderwijs aan en begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen. Er is echter geen eenduidigheid over de gewenste aanpak. Met als gevolg dat er veel vragen zijn over de problematiek, gericht op leermiddelen, testen, beleid et cetera. Hulsbeek en de Boer (2001) hebben een inventarisatie van knelpunten gemaakt in zowel primair onderwijs (PO) als voortgezet onderwijs (VO). De volgende punten kwamen hieruit naar voren:

- Scholen hebben moeilijkheden met het tijdig (h)erkennen van hoogbegaafdheid
- Er is geen eenduidigheid over de vraag of een (hoog)begaafde leerling een zorgleerling is
- Er is onvoldoende visie en beleid op scholen
- Er bestaat een grote variatie in onderwijs en begeleiding
- Men heeft moeite om geschikt lesmateriaal te vinden en in te zetten
- Het ontbreekt vaak aan deskundigheid van leerkrachten om adequaat met (hoog)begaafde leerlingen in de klas om te gaan

Aanbevelingen die uit bovenstaande gedestilleerd zijn, zijn onder andere:

- Meer (wetenschappelijk) onderzoek naar “wat werkt in de praktijk” (evidenced based)
- Scholen PO en VO met (good practice) stimuleren en faciliteren
- Ervaringen uitwisselen tussen professionals
- Ontwikkelen van passend lesmateriaal stimuleren
- Lerarenopleidingen stimuleren om hoogbegaafdheid op te nemen in onderwijsprogramma

De laatste jaren ontwikkelt het (onderwijs)beleid met betrekking tot hoogbegaafde leerlingen zich in snel tempo. Zo maakt (hoog)begaafdheid structureel onderdeel uit van het overheidsbeleid. Ook worden lopende innovaties en ontwikkeltrajecten in het onderwijs in toenemende mate op elkaar afgestemd waardoor kennisbevordering in het basisonderwijs een vlucht krijgt. Dit houdt in, dat leerkrachten van kwalitatief goede (signalerings)instrumenten worden voorzien, zodat ze talenten van leerlingen tijdig kunnen (h)erkennen. Daarnaast is het van belang dat ontwikkelende materialen, kennis en vaardigheden goed geïmplementeerd worden. Wanneer scholen gestimuleerd worden om zich in te zetten voor het ontwikkelen van kennis en de implementatie ervan, is flexibilisering van wet- en regelgeving nodig. Hierbij valt te denken aan de rol van inspectie, het eerder afnemen van examens et cetera. Tenslotte worden zowel PO als VO scholen gestimuleerd om “kleur te bekennen” dit naar aanleiding van de ontwikkeling van begaafdheidsprofiel scholen.

1.1 Begaafdheidsprofiel scholen VO en PO

In 2004 is bij CPS *onderwijsontwikkeling en advies* gestart met het door de overheid gesubsidieerde project Begaafdheidsprofiel scholen VO. Het doel van dit project was: “te komen tot een landelijk dekkend netwerk van scholen, die kwalitatief hoogwaardig onderwijs en begeleiding bieden aan de specifieke doelgroep van (hoog)begaafde leerlingen, waarbij de continuïteit van de voorziening gegarandeerd wordt”. Vanuit het veld is de vraag gekomen of eenzelfde initiatief ook in het basisonderwijs vorm kan worden gegeven. Ouders van (hoog)begaafde leerlingen blijken niet

meer automatisch naar de dichtstbijzijnde basisschool te gaan, maar te kiezen voor een school die goed past bij de pedagogische- en didactische behoeften van hun kind. Meerdere basisscholen in Nederland hebben inmiddels aanpassingen gerealiseerd voor hoogbegaafde leerlingen. De wijze waarop dit gebeurt is verschillend. Zo kennen we zogenaamde plusklassen waar hoogbegaafde leerlingen gedurende enkele dagdelen en in een aantal gevallen dagelijks uitgedaagd worden door bij hun (leer)ontwikkeling passende (leer)activiteiten. Deze plusklassen worden zowel binnen scholen als bovenschols aangeboden. In een aantal gevallen maken basisscholen gebruik van het aanbod van zogenaamde commerciële Plusklassen. Deze laatste vorm is vaak op initiatief van ouders opgericht en heeft niet steeds een bevoegd leerkracht in dienst. Voor deze Plusklassen wordt aan ouders die hiervan gebruik maken een financiële bijdrage gevraagd.

Ook zien we samenwerkingsvormen tussen basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs. In deze situaties zijn de Plusklasactiviteiten altijd gericht op leerlingen van de hoogste groep(en) van het basisonderwijs.

Daarnaast biedt een aantal basisscholen leerlingen de mogelijkheid te versnellen door bijvoorbeeld een klas over te slaan dan wel door binnen de methode de leerstof te comprimeren. De tijd die daardoor overblijft kan worden benut door verrijkingsopdrachten voor de leerlingen aan te bieden. Alle door scholen gekozen en gerealiseerde oplossingen maken nog geen structureel onderdeel uit van het basisonderwijs in haar geheel. In een aantal samenwerkingsverbanden tussen basisscholen zien we al dat scholen onderling afspraken maken welke school zich specialiseert ten gunste van welke groep 'zorg'leerlingen. Scholen wisselen kennis en ervaring omtrent specifieke groepen leerlingen in verschillende overlegvormen met elkaar uit dan wel bieden over en weer ambulante begeleiding. Echter, ook deze overigens efficiënte vorm van kennisdeling is nog geen gangbare werkwijze in het basisonderwijs. Daarnaast kennen we inmiddels enkele netwerken waarbij functionarissen van basisscholen op basis van hun taak en deskundigheid regelmatig kennis en ervaring uitwisselen, zoals intern begeleiders, remedial teachers, zorgcoördinatoren WSNS en plusklascoördinatoren.

Door de diversiteit aan samenwerkingvormen is het realiseren van bijvoorbeeld een landelijk dekkend netwerk van begaafdheidsprofielscholen nog niet haalbaar. Wel is het binnen het reguliere basisonderwijs, wenselijk te streven naar een situatie waarin (hoog)begaafde leerlingen voldoende worden uitgedaagd en onderwijs op maat krijgen.

In deze pilot onderzoeken we onder welke condities de ontwikkeling naar een dergelijke structurele maatregel waarbij voor elke (hoog)begaafde leerling een gespecialiseerde school (een Begaafdheidsprofielschool PO) binnen bereik is en kan worden gerealiseerd.

1.2 Doelen

In 2006 is op initiatief van CPS en gesubsidieerd door de overheid de pilot Begaafdheidsprofielscholen PO van start gegaan. Doelstelling van de pilot was: "scholen stimuleren om kwalitatief hoogwaardig onderwijs en begeleiding te bieden aan (hoog)begaafde leerlingen". Om meer inzicht te krijgen in de factoren die een rol spelen bij de vormgeving van het mogelijke vervolg van de pilot, zijn een zevental doelen geformuleerd die in deze fase onderzocht dienen te worden.

- a. Onderzoek doen naar de voorwaarden en condities die wenselijk en/of noodzakelijk zijn voor het realiseren van Begaafdheidsprofielscholen in het Primair Onderwijs, zodanig dat

- hoogbegaafde leerlingen en hun ouders op deze scholen onderwijs en begeleiding krijgen die afgestemd is op de specifieke behoeften van de hoogbegaafde leerling,
- b. Voorwaarden en condities inventariseren die wenselijk en/of noodzakelijk zijn op basis van de standaarden en indicatoren VO; deze uitwerken naar standaarden en indicatoren in het primair onderwijs,
 - c. Monitoren van de implementatie en uitvoering van de standaarden en indicatoren op de pilotscholen,
 - d. Aanbieden van training, begeleiding en advies op maat voor de pilotscholen,
 - e. Opstellen van een rapport met de bevindingen van de pilotscholen,
 - f. Opstellen van een implementatieplan waarin wordt aangegeven onder welke condities Begaafdheidsprofielscholen kunnen worden gerealiseerd,
 - g. Het communiceren van bevindingen van het onderzoek aan geïnteresseerde onderwijsinstanties door middel van mini-conferenties en schriftelijke rapportage.

1.3 Literatuuronderzoek

Een aantal leden van de projectgroep heeft op verschillende (internationale) conferenties aandacht besteedt aan de ontwikkelingen op het gebied van Begaafdheidsprofielscholen PO in Nederland. Zo zijn we aanwezig geweest op de NOT 2007, de ECHA-conferentie in Finland in september 2006, de conferentie "Begaafd In Talent" in Eindhoven 2007, het Wereldcongres in Engeland in augustus 2007 en bij verschillende uitwisselingsbijeenkomsten voor diverse doelgroepen in 2007. Uit gesprekken met de daar aanwezige deskundigen, maar ook uit de internationale literatuur, blijkt dat verschillende landen op hun eigen wijze proberen het onderwijs aan en de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen aan te laten sluiten bij de (on)mogelijkheden van deze groep. In de volgende paragraaf wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken op beleidsniveau in België, Engeland en de Verenigde Staten.

België

Het Belgisch onderwijsstelsel is sterk gericht op werkhouding en taakinspanning. Deze vaardigheden worden voor zowel niet als wel (hoog)begaafde leerlingen essentieel geacht. (Hoog)begaafde leerlingen krijgen hun taken op een gedifferentieerde manier aangeboden, waarbij het van het grootste belang is dat dit werk ook op een gepaste en zinvolle manier wordt geëvalueerd. Wanneer dit niet gebeurt, zal het "andere werk" snel als "bezigheidstherapie" gezien worden en verliest het zijn noodzakelijke effect. Wanneer differentiatie binnen de klas volgens een aangegeven systematiek voor (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs consequent en langdurig (gedurende de hele lagere schoolloopbaan) wordt gehanteerd, dan is de kans groot dat ook deze leerlingen zich hebben leren inspannen en hebben leren falen. Om succesvol en gelukkig te zijn in de verder professionele- en/of schoolloopbaan zijn deze strategieën onontbeerlijk. Ook wordt gebruik gemaakt van zgn. "kangoeroeklassen". Dit zijn groepen (hoog)begaafde kinderen uit verschillende klassen die gemiddeld 4 uur per week onder begeleiding van een leerkracht gevarieerde opdrachten krijgen, die niet binnen het gewone leerstofpakket vallen.

Engeland

Het "Department for Education and Skills" (2006) definieert de groep leerlingen die ondersteund worden door het nationale programma voor "gifted and talented" als volgt: "*Children and young*

people with one or more abilities developed to a level significantly ahead of their year group (or with the potential to develop those abilities)". Scholen worden gestimuleerd om bij het identificeren van (hoog)begaafde leerlingen zich te richten op leerlingen die (hoog)begaafd zijn in vergelijking met hun klasgenoten in hun eigen groep en school [inclusief de top 5% op landelijk niveau die lid zijn van NAGTY (National Academy for Gifted and Talented Youth, voor leerlingen van 11 tot 19 jaar). De leerlingen moeten de beschikking hebben over een brede range van vaardigheden waaronder talent in kunst en sport. De nadruk wordt gelegd op de potentie om iets te kunnen, in plaats van op de vaardigheden zelf, om zo ook onderpresteerders erbij te betrekken. In Engeland is vanaf 2005 het "National Register" in het leven geroepen. Hierin staan alle geregistreerde (hoog)begaafde leerlingen genoteerd afkomstig van individuele scholen plus de database van bij NAGTY aangesloten leden. Het belangrijkste doel van het "National Register" is om scholen te ondersteunen bij de identificatie van hun (hoog)begaafde leerlingen (Koshy & Casey, 2005). Ook zijn "National Quality Standards" ingevoerd om scholen te ondersteunen om de verschillende aspecten van (hoog)begaafdheid te behandelen. Deze standaarden zijn onderverdeeld in vijf thema's te weten: "effective teaching and learning strategies", "enabling curriculum entitlement and choice", "assessment", "school organisation" en "strong partnerships beyond the school".

Verenigde Staten

De Verenigde Staten kent een lange geschiedenis van het onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen. Zo werd in 1901 de eerste school voor (hoog)begaafde kinderen geopend. In 1921 startte Lewis Terman met het tot dan toe langstlopende longitudinale onderzoek naar (hoog)begaafde kinderen met een onderzoeksgroep van 1500 leerlingen. Een jaar later (1922) begint Leta Stetter Hollingworth met een "Special Opportunity Class". De ontwikkelingen op het gebied van onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen gaan vervolgens door in antwoord op de veranderende behoeftes van het land, specifiek nadat in de Sovjet Unie in de vijftiger jaren de Sputnik werd gelanceerd. De verschillende ontwikkelingen hebben geleid tot de huidige definitie van (hoog)begaafdheid zoals die wordt gegeven in de "Elementary and Secondary Education Act": *"Students, children, or youth who give evidence of high achievement capability in areas such as intellectual, creative, artistic, or leadership capacity, or in specific academic fields, and who need services and activities not ordinarily provided by the school in order to fully develop those capabilities"*.

Verschillende organisaties houden zich bezig met het beleid, de ontwikkeling van het onderwijs en de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen. Zo heeft de NAGC (National Association for Gifted Children) in 1998 de "Pre-K Grade 12 Gifted Program Standards" ontwikkeld. Deze kunnen scholen ondersteunen in het onderzoeken naar de kwaliteit van het onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde leerlingen. De standaarden worden gebruikt voor criteria om het huidige aanbod aan te passen en te evalueren. De standaarden zijn onderverdeeld in 7 thema's te weten: "program design", "program administration and management", "student identification", "curriculum and instruction", "socio-emotional guidance and counseling", "professional development" en "program evaluation". In 2006 heeft de NCATE (National Council for Accreditation of Teacher Education) samen met de CEC (Council for Exceptional Children) "Teacher Knowledge & Skill Standards" ontwikkeld. Deze nieuwe standaarden, die de basis vormen van de kennis en vaardigheden die beginnende leerkrachten in de praktijk moeten laten zien, zullen worden gebruikt bij opleidingscentra. De

standaarden bestaan uit tien thema's te weten: "foundations", "development and characteristics of learners", "individual learning differences", "instructional strategies", "learning environments and social interactions", "language and communication", "instructional planning", "assessment", "professional and ethical practice" en "collaboration".

1.4 Methode

Op verschillende manieren is informatie verzameld omtrent de vormgeving, voorwaarden en condities die nodig zijn om Begaafdheidsprofielscholen in navolging van het VO ook in het PO vorm te geven. Basisscholen, die al in een eerder stadium bij CPS te kennen hadden gegeven belangstelling te hebben voor een ontwikkeling naar Begaafdheidsprofielscholen in het PO, zijn uitgenodigd te participeren in de pilot. Tijdens een introductiebijeenkomst is de opzet van de pilot en de inzet van scholen toegelicht. Aan alle scholen, zowel de 12 pilotscholen als de volgscholen, is gevraagd het zogenaamde zelfbeoordelingsinstrument met standaarden en indicatoren ten behoeve van het begaafdheidsprofiel in te vullen voor de eigen schoolsituatie. Het ingevulde zelfbeoordelingsinstrument was uitgangspunt voor de individuele gesprekken, die op de pilotscholen zijn gevoerd. Daarnaast zijn bijeenkomsten georganiseerd voor alle betrokkenen van de pilot- en volgscholen. Deze stonden per bijeenkomst in het teken van verschillende onderwerpen. Een specifieke bijeenkomst is georganiseerd voor ouderverenigingen.

Zelfbeoordelingsinstrument begaafdheidsprofielschool

Het zelfbeoordelingsinstrument dat gebruikt is bij de ontwikkeling naar Begaafdheidsprofielscholen in het VO, is in samenwerking met de deelnemers van de pilot- en volgscholen aangepast aan de situatie in het PO. Alle bruikbare en praktische aanvullingen en/of bijstellingen zijn verwerkt in een versie voor PO. Deze aangepaste versie van het Concept Zelfbeoordelingsinstrument Begaafdheidsprofielscholen PO, is te vinden in Bijlage 1. Het zelfbeoordelingsinstrument bevat meerdere standaarden en indicatoren die zijn beschreven aan de hand van de volgende thema's:

1. Organisatie en beleid
2. Onderwijs en leren
3. Zorg en begeleiding
4. Communicatie met ouders, leerlingen en omgeving
5. Kwaliteitsverbetering en borging
6. Profijt voor andere leerlingen

Gesprekken op scholen

Naar aanleiding van het ingevulde zelfbeoordelingsinstrument zijn individuele gesprekken gevoerd op de betrokken pilotscholen. In de meeste gevallen waren bij dit gesprek de intern begeleider (ib'er) en een vertegenwoordiger van de directie aanwezig. Het instrument is steeds in zijn geheel besproken, waarbij de huidige situatie vergeleken is met de gewenste situatie. Door de CPS-consultant zijn vervolgens overbruggingsdoelen voor de school geformuleerd. De school heeft vervolgens in een actieplan of ontwikkelplan beschreven hoe ze verwachten deze overbruggingsdoelen in de tijd te kunnen realiseren.

Bijeenkomsten

Alle bijeenkomsten hadden een tweeledig karakter: enerzijds informatieverstrekking vanuit de projectleiding naar de deelnemende scholen toe. Anderzijds hadden de bijeenkomsten een duidelijke netwerkfunctie. In die gevallen waarin de bijeenkomst een specifiek karakter had (bijvoorbeeld: materialenmarkt) zijn externe experts op dit gebied uitgenodigd.

Ouderverenigingen

Er is een bijeenkomst georganiseerd voor ouderverenigingen. Centraal hierbij stond de vraag wat vanuit hún gezichtspunt (en dat van hun kinderen) belangrijke aanbevelingen zouden zijn voor de vormgeving van Begaafdheidsprofielscholen. Bij de bijeenkomst waren vertegenwoordigers van Hint, WEBB, Pharos en de Terecht Bezorgde Ouders aanwezig.

2. Resultaten

2.1 Voorwaarden en condities

In het nu volgende gedeelte wordt een overzicht gegeven van de voorwaarden en condities waaronder basisscholen het onderwijs aan en de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen vorm kunnen geven. Deze aanbevelingen zijn gedaan door deelnemers aan de pilot, vertegenwoordigers van ouderverenigingen en naar aanleiding van uitkomsten van het zelfbeoordelingsinstrument.

Deelnemers aan de pilot en volgscholen

De deelnemers hebben op verschillende niveaus aanbevelingen gegeven:

Op het niveau van de opleidingen

Om de achterstand in kennis van leerkrachten in een vroegtijdig stadium te ondervangen, wordt de suggestie gegeven om op Pabo's structurele modules over (hoog)begaafdheid op te zetten.

Op het niveau van beleid

Voorwaarde voor iedere vernieuwing in het onderwijs is financiële armslag. Er is geld nodig voor scholing van leerkrachten op het gebied van kennis, materialen en op het gebied van competentiegericht-/vraaggestuurd onderwijs. Ook is de suggestie om voor (hoog)begaafde leerlingen een leerlinggebonden financiering in te stellen. Hiermee wordt recht gedaan aan het feit dat ook deze leerlingen zorgleerlingen kunnen zijn, in de zin dat ze extra (andere) begeleiding nodig hebben. Daarnaast worden kleinere klassen als belangrijke middelen gezien om ook (hoog)begaafde leerlingen tot hun recht te laten komen. Tenslotte wordt aangegeven dat de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs en tenslotte naar een vorm van wetenschappelijk onderwijs veel beter zou moeten worden georganiseerd, de zogenaamde doorgaande lijn. Nu kan het nog steeds zo zijn dat een kind op het basisonderwijs de mogelijkheid wordt geboden om op zijn eigen niveau en tempo aan opdrachten te werken, terwijl het op het vervolgonderwijs hier geen mogelijkheden voor krijgt. Dit leidt tot frustratie met als mogelijk gevolg onderprestatie.

Op het niveau van kennis

Vergelijkbaar met het “protocol dyslexie” is grote behoefte aan de ontwikkeling van een “landelijk protocol (hoog)begaafdheid”. Dit instrument moet een bundeling en kwalificering zijn van richtlijnen, instrumenten, verrijkings- en verdiepingsmaterialen etc. Een overzicht van alle genoemde aanbevelingen staat in Bijlage 2.

Vertegenwoordigers van ouderverenigingen

Als eerste aanbeveling wordt gedaan dat scholen ouders méér serieus moeten nemen. Hun rol bij het onderwijs van hun kind moet vergroot worden, wie kent het kind tenslotte beter dan zijn ouders? Ook wordt gesteld dat kennisvergroting bij leerkrachten moet beginnen bij de leerkrachten van groep 1 en 2. Hun rol is essentieel in de signalering.

Een inhoudelijke expert op scholen zou een zogenaamde “gifted teacher” kunnen zijn. Een extern begeleider die (indien gevraagd) ondersteuning aan leerkrachten kan bieden. Ook de ouders pleiten voor een structurele aanpassing aan het curriculum van Pabo’s, waardoor beginnende leerkrachten meer kennis en kunde hebben van het onderwijs aan en de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen. Op beleidsniveau pleiten de ouders ervoor dat leerlingen gemakkelijker zouden moeten kunnen switchen tussen scholen. Nu is dat alleen mogelijk bij scholen die onder hetzelfde bestuur vallen. Dit is vaak niet de oplossing. Op gemeentelijk-/provinciaal niveau geeft men aan dat bestaande opvangstructuren voor kinderen die “buiten boord vallen”, zoals bureau Herstart, Halt en Rebound niet zijn afgestemd op (hoog)begaafde leerlingen. Het gaat in deze gevallen vaak om kinderen met (ernstige) gedragsproblemen die niet gerelateerd zijn aan (hoog)begaafdheid.

Praktisch gezien stellen de ouders voor dat hun kinderen zich het meest thuisvoelen in een groep met “gelijkgestemden”. Zij denken hetzelfde, hebben dezelfde interesses en hebben (vaak) te kampen met dezelfde persoonlijke problematieken.

Een overzicht van alle aanbevelingen die door de ouderorganisaties gegeven zijn, worden weergegeven in Bijlage 3.

Zelfbeoordelingsinstrument

Uit de verschillende gespreksrondes naar aanleiding van het zelfbeoordelingsinstrument (voor twee voorbeeldrapporten zie Bijlage 4) is een aantal aanbevelingen te destilleren. Op de meeste scholen is het beleid op het gebied van (hoog)begaafdheid in het schoolplan niet specifiek beschreven. Dit is verrassend, want beleid op het gebied van de overige zorgleerlingen is in alle gevallen wel aanwezig. Hiermee samenhangend is het feit dat de zorgcultuur binnen de scholen duidelijker naar het team gecommuniceerd moet worden. Het is vaak ook niet bekend hoe de school staat ten opzichte van de zorg aan (hoog)begaafde leerlingen.

Alle scholen geven aan dat kennis op het gebied van inhoud, signalering et cetera bij het team vergroot moet worden. Men weet in de praktijk wel wat (hoog)begaafdheid inhoudt en welke leerlingen (hoog)begaafd zijn, maar wat men er in de klas mee moet is onbekend. Ook de leerlingen zelf weten niet wat de mogelijkheden zijn die de school hen biedt om te verrijken of op een eigen tempo te differentiëren. Dit heeft tot resultaat dat prestaties van (hoog)begaafde leerlingen dan ook weinig tot niet gewaardeerd worden in bijvoorbeeld een portfolio of rapport.

De aansluiting met het voortgezet onderwijs op het gebied van (hoog)begaafdheid heeft nog niet een specifieke uitwerking gekregen. Soms wordt zelfs geen melding gemaakt van het feit dat een kind (hoog)begaafd is of dat men het vermoeden heeft.

Tenslotte participeren maar weinig tot geen scholen in een regionaal netwerk en/of samenwerkings-verband op het gebied van (hoog)begaafdheid. Wél is men betrokken bij werkgroepen op het gebied van “reguliere” zorgleerlingen (Rugzak). Het volledige overzicht van alle aanbevelingen staat in Bijlage 5.

2.2 Implementatie en deskundigheidsbevordering

Zoals hierboven aangegeven, zijn op de 12 pilotscholen verschillende activiteiten uitgevoerd. Zo is aan de hand van het zelfbeoordelingsinstrument begaafdheidsprofielscholen de beginsituatie in kaart gebracht. Vervolgens heeft de implementatie en uitvoering van de standaarden en indicatoren op de pilotscholen aan de hand van monitoring vorm gekregen. Alle pilotscholen konden aangeven op welk terrein en in welke mate zij behoefte hadden aan begeleiding en advies op maat. Dit heeft geresulteerd in het verzorgen van verschillende workshops en begeleidende adviesgesprekken. Daarnaast geven scholen aan trainingen te volgen bij ander professionals in het veld.

Alle ib'ers van de pilotscholen hebben de training “Effectieve LeerlingBesprekingen (ELB) en hoogbegaafdheid” gevolgd. Doel van de training was het verkrijgen van kennis en vaardigheden in het toepassen van de systematiek van ELB. Hieraan gekoppeld, het toepassen van deze kennis in de situatie van alledag door middel van simulatiegesprekken. Tijdens de training stond specifiek de aandacht voor de problematiek rondom hoogbegaafde leerlingen centraal (de Boer, Loman, Meijer & Top, 2005). De duur van het programma was 4 dagen (32 uren) exclusief 30 uren studielast.

Via de website van het Landelijk Informatiepunt Hoogbegaafdheid van CPS www.infohoogbegaafd.nl is bekendheid gegeven aan de pilot. Hierop kwamen veel reacties van zowel ouders, scholen, belangenverenigingen en media. Alle geïnteresseerden zijn dan wel telefonisch dan wel via de mail (aan de hand van regelmatig uitgegeven Nieuwsbrieven) op de hoogte gebracht en gehouden van de ontwikkelingen. Scholen die niet aan de pilot meededen en toch zeer betrokken waren, zijn als “volgschool” bij alle bijeenkomsten uitgenodigd. De huidige lijst met volgscholen bestaat uit 44 email-adressen.

Voor alle geïnteresseerden (pilot- én volgscholen samen) zijn verschillende (netwerk)-bijeenkomsten georganiseerd. Zo is tijdens een bijeenkomst een materialenmarkt georganiseerd waarbij verschillende instellingen (waaronder SLO, Schoolsupport en Expertis) vertegenwoordigd waren om de deelnemers te informeren over verschillende materialen die geschikt zijn voor het onderwijs aan en de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen. Van het CBO, MHR architecten in leren en Productief was folder-materiaal aanwezig. Vanuit CPS is een lijst verstrekt met een grote verscheidenheid aan overige instanties die zich met hetzelfde onderwerp bezighouden, maar die niet op de info-markt aanwezig konden zijn (zie Bijlage 6).

2.3 Evaluatie

Evaluatie heeft doorlopend plaatsgevonden; tijdens alle georganiseerde bijeenkomsten is gevraagd of men bepaalde zaken anders zou willen. Daarnaast is geïnventariseerd waar de behoefte van de deelnemers naar uit ging, zodat daar op een later stadium op ingespeeld kon worden. Tijdens de slotbijeenkomst is een eindevaluatie uitgevoerd. Resultaten waren overwegend positief. Deelnemers hadden veel van elkaar en de kennis van de consultants geleerd. Zij waren met een breed spectrum van (hoog)begaafdheid in aanraking gekomen, teams waren in beweging gezet en op beleidsmatig niveau was (hoog)begaafdheid op de agenda gekomen. Een suggestie voor een mogelijk vervolg van de pilot was, dat er frequentere bijeenkomsten georganiseerd zouden worden (iedere 4 à 6 weken). Er is veel behoefte onder de betrokkenen om op zeer regelmatige basis elkaar te ontmoeten om kennis te delen, praktische tips uit te wisselen maar ook om ervaringen uit te wisselen.

Het bleek organisatorisch onmogelijk om tijdens de loop van de pilot een bijeenkomst te organiseren voor bovenscholings managers (BM), coördinatoren WSNS en directeurs van Stichtingen/Verenigingen. Om die reden is de datum van 3 oktober 2007 geprikt om deze gesprekspartners uit te nodigen. Tijdens deze (netwerk)bijeenkomst zullen de volgende vragen centraal staan:

- Hoe kunnen scholen optimaal van elkaar leren en profiteren van de inspanningen die door andere scholen al zijn verricht?
- Wat kan het BM doen om deze uitwisseling te optimaliseren?
- Wat bied je scholen binnen jouw samenwerkingsverband/stichting/vereniging?
- Wat heb je nog nodig om bovenstaande diensten aan te kunnen bieden (bijv. financiering, materialen, begeleiding, etc)?
- Wanneer wordt zo'n verandering echt iets van de scholen zelf (wat zijn voorwaarden voor succes, hoe motiveer je je personeel om zich in te zetten voor "iets nieuws"?)

2.4 Vervolgactiviteiten

Het is gebleken dat een half jaar een erg korte periode voor scholen is om tot implementatie te komen. Om die reden, naar aanleiding van huidige beleidsontwikkelingen én gezien het enorme enthousiasme waarmee alle betrokkenen zich inzetten voor het onderwijs aan en de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen, wil CPS zich graag actief inzetten voor een vervolg van de pilot. Deze vervolgactiviteiten zullen alle aansluiten bij huidige beleidsontwikkelingen:

- Meer aandacht voor het jonge kind,
- Aandacht voor talentontwikkeling,
- Vroegtijdige signalering en doorgaande lijn,
- Meer aandacht voor de leerkracht.

Een eerste aanzet hiertoe is al gezet door op korte termijn een algemene (netwerk)bijeenkomst voor alle geïnteresseerden te organiseren. Deze bijeenkomst zal onder andere in het teken staan van het inventariseren van onderwerpen die spelen in het veld of waar de deelnemers graag meer informatie over zouden willen krijgen. Ook in de afgelopen periode zijn hier al verschillende suggesties voor gegeven:

Zo is tijdens de slotbijeenkomst is het idee gelanceerd om een miniconferentie te organiseren voor betrokkenen uit zowel het primair-, voortgezet-, als wetenschappelijk onderwijs. Dit om de doorgaande lijn te stimuleren en om de onderlinge communicatie te bevorderen waardoor de praktische overstap van (hoog)begaafde leerlingen naar een vorm van vervolgonderwijs minder lastig te maken is. Op dit initiatief is zeer positief gereageerd.

Een veelgehoorde vraag uit het veld is ook om miniconferenties te organiseren met verschillende inhoudelijke thema's waarbij een combinatie gemaakt wordt met hoogbegaafdheid. Onderwerpen als autisme, dyslexie, signalering bij jonge kinderen zijn veel gehoord. Voor de invulling van deze bijeenkomsten zal o.a. samenwerking gezocht worden met het Platform autisme, Balans en de landelijke beroepsvereniging van intern begeleiders.

3. Aanbevelingen

Kijkend naar voorgaande aanbevelingen zien we dat zowel verschillende betrokken partijen als uit de literatuur, op verschillende niveaus aanbevelingen zijn gegeven. Er worden vijf niveaus onderscheiden te weten: leerling/klas, "bovenklas", school, bovenschools en landelijk.

Op het niveau van de klas is het van het grootste belang dat leerkrachten deskundigheid krijgen op het gebied van leermiddelen, lesmateriaal, testen/(signalerings)instrumenten, vaardigheden, begeleiding et cetera. De leerkrachten zijn degenen die werken met de leerlingen, die ze moeten aansturen en motiveren. Gebrek aan kennis leidt bij leerkrachten tot frustraties, gevoel van onvermogen en draagvlakverzwaring. Daarnaast leidt het mogelijk tot onderpresteren van de leerling. Om die reden is het dan ook zeer belangrijk dat leerlingen zélf meer kennis krijgen over de mogelijkheden die ze binnen de eigen school hebben. Mooij, Hoogeveen, Driessen, van Hell en Verhoeven (2007) sluiten in hun onderzoek hierbij aan door te stellen dat het onderwijs afgestemd dient te worden op de individuele behoeftes van de leerling.

Aanbevelingen op "bovenklas" niveau bestaan uit het creëren van draagvlak bij het team en het vergroten van kennis bij intern begeleiders. Kennis voor deze professionals moet (ook) op het terrein van leermiddelen, lesmateriaal, testen/(signalerings)instrumenten, vaardigheden en begeleiding zijn. De inzet van een "gifted teacher" (externe expert op het gebied van (hoog)begaafdheid) is hierbij essentieel.

Op schoolniveau dienen de visie en beleid op het gebied van (hoog)begaafdheid helder beschreven te zijn. Dit houdt ook in dat de zorgcultuur (de (hoog)begaafde leerling kan óók gezien worden als een zorgleerling), duidelijk naar het team toe gecommuniceerd wordt.

Aanvullend hierop moet meer gebruik gemaakt worden van de kennis van ouders. Zij kennen de (on)mogelijkheden van hun kind vaak het beste. Het is dan ook om die reden dat het curriculum dusdanig flexibel moet worden ingezet dat iedere leerling dat het optimale profijt van kan nemen. Een vastomlijnd curriculum remt iedere creativiteit en eigen verantwoordelijkheid die zo belangrijk is voor (hoog)begaafde leerlingen.

Scholen zullen op bovenschools niveau afspraken moeten maken tussen voor hen efficiënte samenwerkingsvorm. Deze vormen kunnen gebaseerd zijn op verschillende achtergronden waaronder bestuur, WSNS, identiteit etc. Wanneer op dit niveau afspraken gemaakt worden, wordt voorkomen dat iedere basisschool een Begaafdheidsprofielschool móet worden, maar zullen enkele scholen binnen een samenwerkingsvorm gaan fungeren als (hoog)begaafdheids-Expertisecentra. Bijkomend voordeel hiervan is, dat leerlingen binnen deze samenwerkingsvormen

gemakkelijker kunnen switchen tussen scholen. Tevens kunnen op deze wijze afspraken worden gemaakt over het realiseren van bijvoorbeeld bovenschoolse Plusklassen dan wel binnen één van de scholen een “leercontinuüm” voor hoogbegaafde leerlingen door “streaming”.

Om kennis op het gebied van het onderwijs aan en de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen te “borgen” is het continueren en verder uitbouwen van netwerken van intern begeleiders, remedial teachers, zorgcoördinatoren WSNS en plusklascoördinatoren zeer noodzakelijk. Vanuit het veld is de roep sterk om de ontwikkeling van een “landelijk protocol (hoog)begaafdheid”.

Op landelijk niveau is de dringende aanbeveling om op Pabo’s meer aandacht te besteden aan (hoog)begaafdheid. Deskundigheid op dit terrein zal voor zowel de leerkrachten als voor de leerlingen een zeer positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de leerling. Echter, kennis stopt niet bij de opleiding. Op school zal de ontwikkeling van kennis moeten worden ingebed in het beleid. Wanneer scholen gestimuleerd worden om zich in te zetten voor het ontwikkelen van kennis en de implementatie ervan, is flexibilisering van wet- en regelgeving nodig. Hierbij valt te denken aan de rol van de inspectie, het eerder afnemen van examens et cetera.

Naar Engels en Amerikaans voorbeeld zal een ontwikkeling in gang worden gezet om “landelijke kwaliteitsstandaarden” vorm te geven. CPS heeft hierin een eerste aanzet genomen door het zelfbeoordelingsinstrument op te zetten volgens standaarden en indicatoren.

De roep om financiële armslag is groot. Deze financiële impuls zal ingezet worden voor het inrichten van kleinere klassen en als (leerlinggebonden) financiering voor (hoog)begaafde leerlingen.

Tenslotte is samenwerking zeer gewenst tussen basis-, voortgezet- en wetenschappelijk onderwijs. De doorgaande lijn vanaf groep 1 naar universiteit of hogeschool moet dórgaand zijn en niet onderbroken worden. Hier is nog veel terrein te winnen. Communicatie tussen de verschillende onderwijsvormen gaat vaak nog moeizaam en de informatie die wordt uitgewisseld is vaak onvolledig. Ook dit heeft frustratie bij alle betrokken partijen tot gevolg.

Bijlage 1 Aangepaste versie van het Zelfbeoordelingsinstrument PO

Thema 1: Organisatie en beleid

Standaarden	Indicatoren	(Zelf)-beoordeling				Ontwikkelpunt	
		--	-	+	++	Ja	nee
1. Er is een visie op onderwijs en leren van hoogbegaafde leerlingen.	▪ In het schoolplan is de visie op onderwijs in het algemeen en voor hoogbegaafde leerlingen in het bijzonder beschreven.	0	0	0	0	0	0
	▪ In het schoolplan staat beschreven op welke wijze de school onderwijs en begeleiding afstemt op de pedagogische- en didactische behoeften van hoogbegaafde leerlingen. Beschreven is welke keuze de school hierin heeft gemaakt, bijvoorbeeld het "draaideur-model", compacten, verrijken en/of Plusklassen.	0	0	0	0	0	0
	▪ In de schoolgids is de visie op onderwijs in het algemeen en voor hoogbegaafde leerlingen in het bijzonder beschreven.	0	0	0	0	0	0
	▪ Het beleid toegespitst op HB-leerlingen, maakt integraal onderdeel uit van het algemene schoolbeleid.	0	0	0	0	0	0
	▪ De theoretische uitgangspunten die de school hanteert als het gaat om onderwijs en begeleiding van hoogbegaafde leerlingen, zijn helder.	0	0	0	0	0	0
2. Er is een actieplan/plan van aanpak of protocol voor het leren van hoogbegaafde leerlingen.	▪ Er is in een plan duidelijk aangegeven welke doelen de school heeft met betrekking tot hoogbegaafde leerlingen en hoe deze doelen gerealiseerd gaan worden.	0	0	0	0	0	0
	▪ Er is geld/ budget beschikbaar voor de uitvoering van dit plan.	0	0	0	0	0	0
	▪ Van dit plan wordt de voortgang gemeten en worden de resultaten geëvalueerd.	0	0	0	0	0	0
	▪ Het bevoegd gezag (bestuur) en de ouders worden aan de hand van het sociaal jaarverslag (minimaal) jaarlijks geïnformeerd en met hen wordt de voortgang besproken (gebeurt nu in de praktijk (bijna) nooit)!	0	0	0	0	0	0
3. De school kent flexibele leerarrangementen.	▪ Er zijn verschillende aanvullingen op het curriculum mogelijk.	0	0	0	0	0	0
	▪ De school heeft ervaring om voor groepen of voor individuele leerlingen eigen leerdoelen en trajecten op te stellen.	0	0	0	0	0	0
	▪ Groeperingsvormen zijn flexibel.	0	0	0	0	0	0
	▪ De school kan omgaan met verschillen tussen leerlingen	0	0	0	0	0	0
4. Het leerkrachtenteam als geheel is bekend met en staat positief tegenover inspanningen gericht op het onderwijs aan HB-leerlingen.	▪ Er is commitment voor investeren in voorzieningen voor HB-leerlingen.	0	0	0	0	0	0
	▪ Leerkrachten kunnen HB-leerlingen herkennen/ signaleren.	0	0	0	0	0	0
	▪ Leerkrachten kunnen HB-onderpresteerders herkennen/signaleren en erkennen	0	0	0	0	0	0
	▪ Leerkrachten kennen de mogelijkheden die de school biedt aan deze leerlingen.	0	0	0	0	0	0
5. Er is een groep leerkrachten met specifieke taken voor HB-leerlingen.	▪ De ib'er coördineert e.e.a.	0	0	0	0	0	0
	▪ Enkele leerkrachten zijn inzetbaar als tutor (omschrijving).	0	0	0	0	0	0
	▪ Enkele leerkrachten zijn inzetbaar als persoonlijk mentor (omschrijving).	0	0	0	0	0	0
	▪ Er is sprake van scholing (intern of extern) van leerkrachten.	0	0	0	0	0	0
	▪ Er is een specialist hoogbegaafdheid (gifted teacher)	0	0	0	0	0	0
6. Er zijn samenwerkingsrelaties met instanties buiten de school.	▪ In het schoolplan is beschreven welke relaties er zijn met externe instanties zoals: vervolgopleidingen, instellingen	0	0	0	0	0	0
	▪ Leerlingen kunnen buiten de school deelnemen aan onderwijs bijv. op het voortgezet onderwijs, bovenscholse plusklassen etc.	0	0	0	0	0	0
	▪ Beschreven is welke relaties er zijn, op welke wijze leerlingen hiervoor in aanmerking komen, wat het voordeel is voor leerlingen, welke leerjaren en vakinhouden het betreft etc.	0	0	0	0	0	0

Thema 2: Onderwijs en leren

Standaarden	Indicatoren	(Zelf)-beoordeling				Ontwikkelpunt	
		--	-	+	++	Ja	nee
1. Er is een aangepast en uitgebalanceerd curriculum voor alle leerjaren en alle onderdelen van het onderwijsaanbod.	- Binnen een leerjaar (cq. groepen) is ruimte om extra onderdelen aan het curriculum toe te voegen. - Binnen een leerjaar (cq. groepen) is ruimte om onderdelen uit het curriculum te schrappen. - Binnen de vakken zijn mogelijkheden voor verdieping en verbreding. - Binnen de vakken zijn mogelijkheden om onderdelen te schrappen of comprimeren. - HB-leerlingen kunnen, indien wenselijk, werken met individuele leervragen met eigen doelen (over onderdelen van het onderwijsaanbod en/of leerjaren heen).	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
2. Er is sprake van een variatie in instructie, didactiek, werk- en groeperingsvormen.	- Leerkrachten zijn competent in het toepassen van instructie en didactiek passend bij de leer- en denkstrategieën van HB-leerlingen. - Er wordt een variatie aan werkvormen gehanteerd. - Er wordt een variatie aan groeperingsvormen gehanteerd. - In werk- en/ of groeperingsvormen wordt rekening gehouden met verschillende leerstijlen en strategieën. - Hierbij wordt uitgegaan van en beoordeeld op realistische en haalbare doelen.	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
3. Er is een leerlingvolgsysteem waarmee leervorderingen en gedragsontwikkelingen in kaart kunnen worden gebracht.	- De school heeft een (geautomatiseerd) leerlingvolgsysteem. - De school hanteert een systematiek voor het in kaart brengen van leer- en gedragsontwikkelingen en vorderingen. - Leerlingen kunnen werken met een portfolio om eigen leervragen en vorderingen zichtbaar te maken.	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
4. Er is sprake van een klimaat waarin waardering is voor het leveren van (intellectuele) prestaties.	- Er is een sfeer waarin de mentor/leerkrachten de leerlingen (ook bij goede resultaten) uitdagen hun talenten te ontplooiën. - De sfeer tussen leerlingen onderling is zodanig dat het leveren van prestaties, versnellen of verdiepen volledig geaccepteerd wordt. - De resultaten van activiteiten gericht op verdieping of verbreding worden gewaardeerd en zichtbaar gemaakt (beoordeling op rapport, portfolio). - De school is zichtbaar aanwezig in competities of andere evenementen waarin de prestaties van leerlingen gemeten worden aan die van anderen (o.a. Toptoets, Internationale Wiskunde Kangoeroe (groep 5 t/m 8) etc.).	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
5. Beschikbaarheid van leermiddelen, voorzieningen en ICT.	- Er zijn materialen en leermiddelen beschikbaar voor leren naast het reguliere curriculum. - Er zijn computers, software en internetmogelijkheden beschikbaar voor leren naast het reguliere curriculum. - Leerkrachten zijn competent in het inzetten van extra leermiddelen, voorzieningen en ICT.	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
	- Er zijn ruimtes (studienissen, stiltelokalen, leertuinen, mediatheek, etc.) beschikbaar voor leren naast het reguliere curriculum. - Er is programmatische ruimte (<i>projecturen, dagdelen, periode</i>) beschikbaar voor leren naast het reguliere curriculum. - Er is een mogelijke doorgaande leerlijn m.b.t. tot hoogbegaafdheid naar vo - Er is ruimte voor buitenschoolse activiteiten, externe gastdocenten etc.	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
6. Om optimaal leren en continuïteit in de (leer) ontwikkeling voor HB-leerlingen mogelijk te maken,	- Met vo-scholen bestaan afspraken over de opvang van 'uitgeleerde basisschoolleerlingen'. - Met het voortgezet onderwijs is een relatienetwerk opgebouwd onder andere ten behoeve van volgen van studieonderdelen etc.	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0

participeert de school in regionale netwerken.	▪ Met de omgeving van de school (o.a. bedrijfsleven) zijn contacten voor 'buitenschools leren'.	0	0	0	0	0	0
--	---	---	---	---	---	---	---

Thema 3: Zorg en begeleiding

Standaarden	Indicatoren	(Zelf)-beoordeling				Ontwikkelpunt	
		--	-	+	++	Ja	nee
1. De identificatie van leerlingen met betrekking tot hoogbegaafdheid en zorg is op orde.	▪ De school heeft <i>structurele</i> relaties met een schoolbegeleider, schoolpsycholoog/orthopedagoog die (ook) ervaren is op diagnostiek hoogbegaafde lln	0	0	0	0	0	0
	▪ Deze functionaris neemt deel aan intervisie of scholingsmomenten met betrekking tot hoogbegaafdheid.	0	0	0	0	0	0
	▪ Er wordt gebruik gemaakt van een spectrum van gekwalificeerde testen, identificatie-, signalerings- en diagnose-instrumenten.	0	0	0	0	0	0
	▪ De procedure van aanmelding tot en met plaatsing is op orde.	0	0	0	0	0	0
	▪ Op de basisschool is een onderwijskundig rapport beschikbaar met op HB-leerlingen toegesneden informatie.	0	0	0	0	0	0
2. De zorgstructuur is (mede) gericht op zorg aan HB-leerlingen.	▪ In het zorgplan is beschreven op welke wijze de zorg voor hoogbegaafde leerlingen is gerealiseerd.	0	0	0	0	0	0
	▪ De ib'er/bouwcoördinator/specialist hoogbegaafdheid, is verantwoordelijk voor de samenhang en afstemming van het geheel aan zorg, ook naar ouders toe.	0	0	0	0	0	0
	▪ De HB-leerling kan een beroep doen op specialistische begeleiding door een persoonlijk mentor.	0	0	0	0	0	0
	▪ De HB-leerling kan een beroep doen op specialistische begeleiding t.b.v het "leren leren"	0	0	0	0	0	0
	▪ De HB-leerling kan een beroep doen op specialistische begeleiding t.b.v. onderpresteerders.	0	0	0	0	0	0
	▪ De HB-leerling met gedragsproblemen kan gerichte begeleiding krijgen passend bij de problematiek	0	0	0	0	0	0
	▪ De HB-leerling kan een beroep doen op specialistische begeleiding ten behoeve van ontwikkelingsstoornissen (PDD-NOS)	0	0	0	0	0	0
3. Er zijn duidelijke procedures voor herkenning, signalering en afstemming van (behoefte aan) zorg.	▪ Er vinden (minimaal 3 x per jaar) leerlingbesprekingen plaats, die leiden tot zorgafspraken.	0	0	0	0	0	0
	▪ Er vinden (les)observaties plaats.	0	0	0	0	0	0
	▪ Het behoort tot de (zorg)cultuur van de school om te erkennen dat ook HB-leerlingen zorg nodig (kunnen) hebben.	0	0	0	0	0	0
	▪ Er is bereidheid om talent de ruimte te geven.	0	0	0	0	0	0
4. Er is sprake van een geïntegreerde aanpak.	▪ Er zijn relaties met instellingen of deskundigen buiten de school (3 ^e lijns zorg) waarop een beroep gedaan kan worden.	0	0	0	0	0	0
	▪ Leerkrachten zijn competent in het geven van specifieke begeleiding aan hoogbegaafde zorgleerlingen (met behulp van ondersteuning van de specialist hoogbegaafdheid).	0	0	0	0	0	0
	▪ Begeleiding vindt voor het grootste deel in de les plaats.	0	0	0	0	0	0
	▪ Leerkrachten kunnen werken met handelingsplannen.	0	0	0	0	0	0
	▪ Er is binnen de school een professionaliseringsbeleid ten behoeve van de geïntegreerde aanpak.	0	0	0	0	0	0
	▪ Er is ruimte en tijd om(ook) hb-leerlingen met "ontwikkelingsgelijken" te laten werken	0	0	0	0	0	0

Thema 4: communicatie met ouders, leerlingen en omgeving

Standaarden	Indicatoren	(zelf-)beoordeling				Ontwikkelpunt	
		--	-	+	++	ja	nee
1. Scholen in de omgeving zijn op de hoogte van de (on)mogelijkheden van de school met betrekking tot HB-leerlingen.	▪ Peuterspeelzalen en kindercentra weten van het profiel van de school en wat zij hiervan mogen verwachten.	0	0	0	0	0	0
	▪ PO-scholen in de omgeving weten wanneer zij een beroep kunnen doen op de expertise vanuit de school.	0	0	0	0	0	0
	▪ PO-scholen weten welke opvangmogelijkheden de school biedt (bijv. plusklassen).	0	0	0	0	0	0
	▪ Procedures voor tussentijdse aanmelding zijn helder.	0	0	0	0	0	0
	▪ Er zijn schooloverstijgende afspraken tussen scholen m.b.t (hoog)begaafdheid	0	0	0	0	0	0
2. Leerlingen zijn op de hoogte van de (on)mogelijkheden van de school met betrekking tot HB-leerlingen.	▪ Leerlingen weten welke planningsruimte zij kunnen benutten.	0	0	0	0	0	0
	▪ Leerlingen weten van welk inhoudelijk aanbod gebruik gemaakt kan worden.	0	0	0	0	0	0
	▪ Leerlingen weten welke voorzieningen binnen en buiten de school zij kunnen benutten (mediatheek, ICT, vo-scholen etc.).	0	0	0	0	0	0
3. Ouders zijn betrokken bij de leerlingen en de school.	▪ Ouderbetrokkenheid is zichtbaar gemaakt in de schoolgids.	0	0	0	0	0	0
	▪ Ouders wordt om feedback gevraagd.	0	0	0	0	0	0
	▪ Ouders geven feedback op ontwikkelingen met betrekking tot hoogbegaafdheid binnen de school.	0	0	0	0	0	0
	▪ Ouders weten wat zij met betrekking tot hoogbegaafdheid van de school mogen verwachten.	0	0	0	0	0	0
	▪ Ouders spelen een actieve rol in de voorlichting naar andere ouders (bijvoorbeeld workshops, voorlichting, uitwisseling, ervaringen).	0	0	0	0	0	0

Thema 5: Kwaliteitsverbetering en borging

Standaarden	Indicatoren	(zelf-)beoordeling				Ontwikkelpunt	
		--	-	+	++	Ja	nee
1. Er is een klimaat en sfeer van verbeteren en vieren van successen.	▪ Doelen worden zodanig geformuleerd dat vastgesteld kan worden of ze behaald zijn.	0	0	0	0	0	0
	▪ Behaalde doelen worden binnen het team zichtbaar gemaakt.	0	0	0	0	0	0
	▪ Successen worden gedeeld, en niet bereikte doelen worden ook in het team besproken.	0	0	0	0	0	0
	▪ Wanneer doelen niet gerealiseerd worden, vindt analyse van het proces met leerlingen plaats en worden acties geformuleerd.	0	0	0	0	0	0
	▪ Wanneer doelen niet gerealiseerd worden en uit de analyse duidelijk is geworden waaraan dit ligt, dan wordt een verbeterplan opgesteld	0	0	0	0	0	0
	▪ Het schoolplan speelt een belangrijke rol in de voortgaande kwaliteitsverbetering.	0	0	0	0	0	0
2. De school draagt bij aan de kwaliteit van het landelijk netwerk van begaafdheids-profiel scholen.	▪ De school is aanwezig bij bijeenkomsten van het netwerk.	0	0	0	0	0	0
	▪ De school is 'zichtbaar betrokken' bij discussies over inhoud of organisatie van het netwerk.	0	0	0	0	0	0
	▪ De school is betrokken bij de uitvoering van (collegiale) visitaties.	0	0	0	0	0	0
3. Het landelijk netwerk van begaafdheidsprofiel scholen draagt bij aan de kwaliteitsverbetering en borging van het begaafdheids-profiel.	▪ Het landelijk netwerk geeft impulsen tot kwaliteitsverbetering.	0	0	0	0	0	0
	▪ Het landelijk netwerk draagt bij aan het handhaven of borgen van kwaliteit.	0	0	0	0	0	0
	▪ Het landelijk netwerk draagt kennis uit naar de samenleving en politiek over hoogbegaafdheid	0	0	0	0	0	0

Thema 6: Profijt voor andere leerlingen

Standaarden	Indicatoren	(zelf-)beoordeling				Ontwikkelpunt Ja nee	
		--	-	+	++		
1. De school kent een flexibele planning (van dag/week).	- Er is sprake van een variatie in 'soorten' van uren, zoals blokuren en gewone uren, dagdelen, verplicht of facultatief, zelfstudie, enzovoort. - Leerkrachten hebben mogelijkheden om de dag- weekplanning flexibel in te richten. - Leerlingen hebben mogelijkheden om de dag- weekplanning flexibel in te richten. - Leerlingen kunnen gebruik maken van groepsoverstijgende activiteiten	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
2. Er is een uitgebreide zorgstructuur.	- Voor alle leerlingen functioneert een systeem van signalering van zorgbehoeften. - Er worden doelen en actiepunten geformuleerd en vastgelegd in een handelingsplan. - Bij de uitvoering van het handelingsplan zijn (indien van toepassing) meerdere leerkrachten betrokken.	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
3. Er is een ruime variatie aan toegepaste werk- en groeperingsvormen.	- Leerkrachten zijn gewend om met verschillen tussen leerlingen om te gaan door verschillende instructie, werk- en groeperingsvormen toe te passen. - Leerlingen hebben de mogelijkheid om een vorm te kiezen die het beste past bij hun eigen leerstijl en -strategie.	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
4. De school communiceert intensief met organisaties en instellingen in de omgeving.	- Er zijn contacten met vervolgonderwijs ten behoeve van projectonderwijs en studieonderdelen. - Met de omgeving van de school zijn contacten voor 'buitenschools' leren.	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0

Bijlage 2 Aanbevelingen voor vormgeven van Begaafdheidsprofielscholen PO, gegeven door deelnemers pilot- en volgscholen

- Ontwikkelen van een Landelijk protocol (hoog)begaafdheid met apart onderdeel voor onderpresteren en gedragsproblemen,
- In een Leerlingvolgsysteem: hoe het gaat met een hoogbegaafd kind. Het Cito is niet genuanceerd; in ESIS wordt wel gewerkt met de didactische leeftijd, maar niet iedereen was het erover eens dat deze daardoor genuanceerder is. De Kijk is wel genuanceerd in de onderbouw (groepen 1 en 2: vanuit observaties). In de groepen 3 en 4 is deze echter te uitgebreid; daar wordt gebruik gemaakt van methodegebonden toetsen. Magister (Van Gorcum) biedt mogelijkheden voor registratie schoolontwikkeling,
- Ruimte voor hoogbegaafdheid op aanmeldingsformulier (voor ouders),
 - Daarvoor gebruikt één school een inlegvel met aandachtspunten voor de leerkracht ("Let bij dit kind op deze punten"). Dit wordt door de andere scholen een goed initiatief gevonden.
 - Een andere school heeft hele goede ervaringen met het laten maken van een menstekening door een kind. Dit is een heel goede indicator voor hoogbegaafdheid,
- Hoogbegaafdheid moet meer op de kaart. Het belang van:
 - Professionalisering van ondersteuning (ondersteunende diensten en zorgplatforms) en van scholen/medewerkers,
 - Facilitering,
- Bekendheid over wat hoogbegaafdheid is en het belang van hoogbegaafde mensen voor de maatschappij (bijvoorbeeld economisch belang): draagvlak creëren,
- Alle neuzen dezelfde kant op: draagvlak. Maar ook consequenties voor niet meedoen: bijvoorbeeld overplaatsing. Daar is voor nodig dat in functiebeschrijvingen wordt opgenomen hoe omgegaan moet worden met hoogbegaafden en dat in functioneringsgesprekken aandacht hieraan wordt besteed,
- Achtergrondinformatie over hoogbegaafdheid (deskundigheidsbevordering) is een voorwaarde voor het creëren van draagvlak,
- Vereiste professionalisering van leerkrachten. Alternatieven: eens in de paar jaar het hele team scholen. De leraren die specifieke training op het gebied van hoogbegaafdheid volgen dragen kennis en vaardigheden uit binnen hun team. Het is belangrijk dat een paar leraren binnen het team deskundig zijn op het gebied,
- Als deskundigheid aanwezig is op een school dan zou overdracht naar andere scholen moeten plaatsvinden,
- Leraren moeten geschoold worden in competentiegericht onderwijs en vraaggestuurd onderwijs. Veel leraren blijken niet in staat tot het leveren van maatwerk en differentiatie. Wel wordt erkend dat differentiatie op individueel niveau moeilijk of niet te organiseren is. Je bij de differentiatie beperken tot drie tot vijf groepen leerlingen binnen je groep zou wel moeten lukken. Een IB-er noemt Jelle Jolles (Universiteit Maastricht): Houd rekening met de hersenontwikkeling van een kind. Hij raadt maximaal drie differentiatieniveaus (ontwikkelingsniveaus) aan. Hoogbegaafde leerlingen hebben ook maatwerk nodig.

- Expertiseontwikkeling bij het plaatselijke of regionale zorgplatform. Daar ontbreekt het vaak aan expertise op het gebied van hoogbegaafde zorgleerlingen,
- Belangrijk is dat Pabo-studenten, zorginstanties, begeleidingsdiensten en leerkrachten geprofessionaliseerd worden op het gebied van hoogbegaafdheid. Een IB-er geeft aan dat hij orthopedagoog is en tijdens de opleiding niets gehad heeft over hoogbegaafdheid. Toen hij in het onderwijs ging werken heeft hij een training gevolgd om les te mogen geven en ook daar kwam hoogbegaafdheid niet aan de orde. Nu volgt hij specifiek op dit terrein de ECHA-opleiding,
- Financiële facilitering voor scholen qua ruimte en tijd,
- Geld:
 - Vanuit bestuur: geld voor materialen en ruimte in budget voor schoolontwikkeling (dat geldt niet alleen voor hoogbegaafdheid). Volgens een IB-er gaat 40% van de financiën naar het bovenscholings management en moeten scholen bijna alles met gesloten beurs doen,
 - WSNS inschakelen,
- Andere kerndoelen voor hoogbegaafde leerlingen,
- Facilitering van overdracht PO/VO (bijvoorbeeld: Onderwijskundig rapport hoogbegaafdheid van CPS, aanschaf materialen en professionalisering),
- Professionalisering / cursussen over wat de behoeften zijn van (hoog)begaafde leerlingen → over zorgkinderen,
- Stichting SIRE inschakelen over (hoog)begaafde leerlingen; (hoog)begaafdheid is normaal.
- Rugzakjes voor (hoog)begaafde zorgleerlingen (AD(H)D, syndroom van Asperger,
- Betere aanvullende materialen voor zaakvakken en begrijpend lezen,
- Modules op Pabo's aanpassen ten aanzien van (hoog)begaafdheid,
- Zie investeren in onderwijs en met name (hoog)begaafdheid als een noodzaak voor investeren in de toekomst,
- Onderzoek naar kwaliteit van onderwijs,
- Maatschappelijke stages/dienstverlening,
- Praktijk in de klas halen,
- Uniforme signalering,
- Vervolgonderwijs moet ruimte en geld krijgen om kinderen uit het PO op VO-niveau cursussen en projecten te laten doen,
- Ruimte, tijd en geld om teams te scholen,
- Doorgaande lijnen.

Knelpunten

- Hoe bereik ik de leerkrachten die na informatie nog zeggen: waarom?
- Wie bepaalt wat een hoogbegaafd kind is? → een protocol!
- Faciliteit hangt af van schoolgrootte. Kleine scholen moeten daarom aan kunnen sluiten bij grotere scholen zodat deze kinderen kan opnemen,
- Constructie: helder, effectief, werkbaar, heldere doelen en heldere formuleringen. Daar is facilitering vanuit de directie nodig:
 - Tijd nodig (binnen schooltijd en niet alles in eigen tijd),

- Materialen beschikbaar,
 - Aansluiten bij VO (snuffelstages),
- Klassengrootte: kleinere klassen nodig,
- Ondersteuning,
- Maatschappelijke status en salariering van het onderwijs: meer mannen, betere opleiding, gevarieerder onderwijs.

Bijlage 3 Aanbevelingen voor vormgeven van Begaafdheidsprofielscholen PO gegeven door vertegenwoordigers van ouderverenigingen.

- Creëren van een veilig schoolklimaat voor álle leerlingen
- Handelingsplannen voor (hoog)begaafde leerlingen doorspreken met leerkracht, ib'er én ouders
- Invoeren van ander onderwijssysteem (op basis van ontwikkeling per vakgebied, het zgn. circuit-model)
- Niet vastleggen welke middelen je inzet in het onderwijs, maar welke instelling je hebt ten opzichte van (hoog)begaafde leerlingen
- Nadenken over de vraag: hoe meet je creativiteit?
- Geld
- Kennis, kunde en inzicht voor scholen (directies en leerkrachten)
- Leerkrachten krijgen creativiteit door in gesprek te gaan met leerlingen
- Aanpassen van attitude van leerkrachten: sta ópen voor (hoog)begaafden en neem het kind serieus
- Invoeren begeleidingsdienst voor ouders en kind
- Loslaten van het rigide onderwijssysteem. Als dit gebeurt komt de creativiteit van het kind vrij. Nu passen (hoog)begaafde leerlingen zich snel aan aan de omgeving
- Scholen moeten alert zijn op mogelijke problemen waar (hoog)begaafde leerlingen tegenaan lopen en vroegtijdig geschikte hulp inschakelen
- Vormgeven aan een Regionaal ExpertiseCentrum voor (hoog)begaafdheid
- Ouders meer betrekken bij alle evaluatiemomenten
- Gebruik een leerlingvolgsysteem om te kijken hoe ver de leerling zélf is, niet om de ontwikkeling van het kind te vergelijken met de norm
- Goede overdracht tussen 2 leerjaren
- Goede signalering voor onderpresteerders
- Ontwikkelen van lesmateriaal wat geschikt is voor top-down-denkers (goed materiaal uit Israël, Amerika, Engeland)
- Optreden tegen pesten in de klas

Bijlage 4 Twee uitgewerkte versies van het zelfbeoordelingsinstrument

Thema 1: Organisatie en beleid

Huidige situatie (a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument)	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
1. Deze visie is niet specifiek voor hoogbegaafde leerlingen in de schoolgids of het schoolplan benoemd. - er is een ontwikkeling gaande om het beleid toegespitst op hb-leerlingen, integraal deel te laten uitmaken van het algemene schoolbeleid. - door Heleen de Brouwer is studiebijeenkomsten georganiseerd voor het team.	1. In het schoolplan en de schoolgids wordt de pedagogische en didactische aanpak t.b.v. hoogbegaafde leerlingen integraal beschreven. - Alle leerkrachten op de hoogte brengen van de mogelijkheden die de school biedt op dit terrein (en ook stimuleren hiervan gebruik te maken).	1. Er is een visie op onderwijs en leren van hoogbegaafde leerlingen.
2. Doelen zijn niet concreet beschreven - er is geld beschikbaar voor de uitvoer van een "plan van aanpak" - de ib'er heeft een document opgesteld: EHBH (eerste hulp bij hoogbegaafden)	2. Team op de hoogte stellen van de mogelijkheden die de school biedt.	2. Er is een actieplan of plan van aanpak voor het leren van hb-leerlingen.
3. De school biedt de mogelijkheid dat de leerling vooruit kan lopen op de stof. - volgens de ib'er heeft de school ervoor gekozen om groeperingsvormen niet flexibel in te zetten. Verrijkingsstof wordt in de groep aangeboden. - leerkrachten zouden nog vaardiger moeten worden in het omgaan met verschillen tussen leerlingen en het omgaan met materiaal-aanbod.	3. Onderwijs- en leerarrangementen t.b.v. hb-leerlingen verder ontwikkelen. - team op de hoogte stellen van de mogelijkheden die de school biedt (en ook stimuleren hiervan gebruik te maken).	3. De school kent flexibele leerarrangementen.
4. Alle leerkrachten hebben een brief gekregen over het bestaan en werkwijze van de Plusklas (1 keer in de week één uur); deze is voor leerlingen van groep 5 t/m 8. In de Plusklas gebruikt de ib'er: "Villa Alfabet" en zijn ze bezig met filosoferen.	4. Team op de hoogte stellen van de mogelijkheden die de school biedt (en ook stimuleren hiervan gebruik te maken).	4. Het leerkrachtenteam als geheel is bekend met en staat positief tegenover inspanningen gericht op het onderwijs aan hb-leerlingen.
5. De rt'er coördineert de kennis rondom hb-leerlingen. Alle leerkrachten zijn op de hoogte. De vraag is alleen: wie informeert nieuwe leerkrachten en wie beheert de orthotheek? - er is een werkgroep hoogbegaafdheid bestaande uit drie personen (onder-, midden- en bovenbouw).	5. Duidelijk afspreken wie waar verantwoordelijk voor is (wie informeert nieuwe leerkrachten, wie beheert orthotheek. - specifieke taken zoals tutor moeten verder ontwikkeld worden	5. Er is een groep leerkrachten met specifieke taken voor hb-leerlingen.
6. Er zijn geen relaties met externe instanties	6. Beschrijven en investeren in samenwerkingsrelaties met de omgeving (andere basisscholen, scholen vo etc.).	6. Er zijn samenwerkingsrelaties met instanties buiten de school.

Thema 2: Onderwijs en leren

Huidige situatie (a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument)	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
1. De school heeft een ontwikkeling in gang gezet wat betreft de mogelijkheid om binnen de eigen groep extra onderdelen aan het curriculum toe te voegen. Hiervoor moet een inventarisatie gemaakt worden wat door hb-leerlingen gebruikt kan worden; hier moeten leerkrachten ook vaardig in worden. - een grote angst voor veel leerkrachten is om onderdelen van het curriculum los te <i>durven</i> laten. - leerlingen gebruiken de "zelfstandig-leer-gids". - leerlingen kunnen werken met doelen die over het onderwijsaanbod gaan. Doelen over leerjaren heen is niet mogelijk.	1. Team op de hoogte stellen van de mogelijkheden die de school biedt (en ook stimuleren hiervan gebruik te maken).	1. Er is een aangepast en uitgebalanceerd curriculum voor alle leerjaren en alle onderdelen van het onderwijsaanbod.
2. De leerkracht bepaalt de werk- en/of groeperingsvormen waarin de leerlingen werken. Op die manier kunnen zij rekening houden met verschillende leerstijlen en strategieën.		2. Er is sprake van een variatie in instructie, didactiek, werk- en groeperingsvormen.
3. De school heeft een leerlingvolgsysteem; persoonlijke notities worden als papieren versie toegevoegd. Er zijn wel "gespreksprotocollen" die zowel door de leerkracht als door de ouders ondertekend worden. - het werken met portfolio's heeft geen prioriteit.		3. Er is een leerlingvolgsysteem waarmee leervorderingen en gedragsontwikkelingen in kaart kunnen worden gebracht.
4. De sfeer op school is nu zodanig dat iedereen elkaar accepteert. Door het opzetten van de Plusklas moet er extra voor gewaakt worden dat dit ook zo blijft. - men is bezig om de resultaten van activiteiten zichtbaar te maken in een rapport (bijv. door een inlegvel of een extra kopje), maar dit is de keus van de individuele leerling.		4. Er is sprake van een klimaat waarin waardering is voor het leveren van (intellectuele) prestaties.
5. Alle leerkrachten hebben cursussen gevolgd op het gebied van ICT. Op school staat ongeveer 1 pc op 25 leerlingen. - er is geen ruimte binnen de school waar leerlingen kunnen gaan zitten als zij (buiten hun eigen groep) willen leren. - de mediatheek bestaat uit een plank in een kast	5. Zorgen voor goed-werkende (en voldoende) ict-mogelijkheden. Team op de hoogte stellen van de mogelijkheden die de school biedt (en ook stimuleren hiervan gebruik te maken).	5. Beschikbaarheid van leermiddelen, voorzieningen en ICT.
6. Er zijn geen afspraken gemaakt met vo-scholen over de opvang van "uitgeleerde basisschool-leerlingen".	6. Participatie in regionale netwerken en samenwerkingsrelaties t.b.v. continuïteit en kennisgeving.	6. Om optimaal leren en continuïteit in de (leer) ontwikkeling van hb-leerlingen mogelijk te maken, participeert de school in regionale netwerken.

Thema 3: Zorg en begeleiding

Huidige situatie (a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument)	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
1. De school heeft geen structurele relatie met een schoolbegeleider, -psycholoog of -orthopedagoog, die ervaren is op gebied van diagnostiek van hb-leerlingen. - de school is aangesloten bij het zorgplatform. - men gebruikt het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid, daarnaast Cito-toetsen en PDO (handelingssuggesties om met sociaal-emotionele problemen aan de slag te gaan).	1. Informatie inwinnen met expert op gebied van diagnostiek van hb-leerlingen	1. De identificatie van leerlingen met betrekking tot hoogbegaafdheid en zorg is op orde.
2. In het zorgplan is niet beschreven op welke wijze de zorg voor hb-leerlingen gerealiseerd gaat worden (wel in algemeen). - één keer per twee weken is er zorgoverleg. Die hb-leerling die stagneert in zijn leren/ontwikkeling wordt binnen het zorgteam besproken. - er wordt geen gebruik gemaakt van specialistische begeleiding door een mentor, tutor of iemand met kennis over "leren leren". Dit laatste is wel een speerpunt.	- Doorontwikkeling naar leerkrachten met specialistische taken binnen de school, zoals "leren leren", "onderpresteerders" etc.	2. De zorgstructuur is (mede) gericht op zorg aan hb-leerlingen.
3. Eén keer per jaar worden alle leerlingen besproken. - tot op heden is het niet nodig geweest om een beroep te doen op iemand uit de 3e lijns zorg. Hier is wel behoefte aan. - leerkrachten vinden het beangstigend om te erkennen dat hb-leerlingen ook zorg nodig (kunnen) hebben en kunnen als gevolg hiervan, talent niet altijd de ruimte bieden.	3. De zorgcultuur binnen de school specifiek communiceren met 3^e lijns zorg. - Betrokkenheid en deskundigheid van het team verder ontwikkelen.	3. Er zijn duidelijke procedures voor herkenning, signalering en afstemming van (behoefte aan) zorg.
4. Alle leerkrachten kunnen werken met handelingsplannen, maar dit is in ontwikkeling voor hb-leerlingen.	4. Deskundigheid van leerkrachten in het onderwijzen en begeleiden van hb-leerlingen in de klas uitbreiden en verbijzonderen. - Team op de hoogte stellen van de mogelijkheden die de school biedt (en ook stimuleren hiervan gebruik te maken).	4. Er is sprake van een geïntegreerde aanpak.

Thema 4: Communicatie met ouders, leerlingen en omgeving

Huidige situatie (a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument)	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
1. Het beleid op het gebied van het informeren van psz en kindercentra is in ontwikkeling. Men wil eerst de randvoorwaarden voor zichzelf helder hebben, voordat naar buiten toe gecommuniceerd wordt - op de lange termijn wil de school een netwerk opzetten om ook andere poscholen kans te geven de expertise te benutten. - tijdens directeurenoverleg is er gesproken over het opzetten van een Plusklas binnen de school. Op deze manier weten ook anderen hiervan. - de procedures voor tussentijdse aanmeldingen zijn standaard, er zijn geen specifieke procedures voor hb-leerlingen.	1. Randvoorwaarden helder krijgen, voordat men naar buiten treedt.	1. Scholen in de omgeving zijn op de hoogte van de (on)mogelijkheden van de school met betrekking tot hb-leerlingen.
2. Leerlingen zijn niet op de hoogte van de planningsruimte die zij kunnen benutten, ook niet van welk inhoudelijk aanbod zij gebruik kunnen maken of van welke voorzieningen zij (binnen en buiten de school) gebruik kunnen maken.	2. Leerlingen weten op welke wijze er gedifferentieerd kan worden vanuit hun specifieke mogelijkheden.	2. Leerlingen zijn op de hoogte van de (on)mogelijkheden van de school met betrekking tot hb-leerlingen.
3. Ouderbetrokkenheid is niet specifiek beschreven voor hb-leerlingen; ook worden zij niet actief ingezet om andere ouders te informeren.	3. Ouders worden nader betrokken bij het geven van voorlichting naar andere ouders door bijv. het geven van workshops, uitwisselen van ervaringen etc. Op deze manier worden andere ouders "beter" geïnformeerd over wat zij mogen verwachten van de school omtrent onderwijs aan hb-leerlingen.	3. Ouders zijn betrokken bij de leerlingen en de school.

Thema 5: Kwaliteitsverbetering en borging

Huidige situatie (a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument)	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
1. De school beoordeelt zich redelijk negatief aangaande het vieren van successen.	1. Gestelde doelen worden transparant gecommuniceerd, geconcretiseerd en geëvalueerd om kwaliteitsverbetering vast te kunnen stellen in het schoolplan.	1. Er is een klimaat en sfeer van verbeteren en vieren van successen.
2. De ib'er is actief aanwezig bij bijeenkomsten van het landelijk netwerk.	2. De school wil zich hierin nog verder ontwikkelen	2. De school draagt bij aan de kwaliteit van het landelijk netwerk van begaafdheidsprofiel scholen.
3. De ib'er is actief bezig met het vergroten van de eigen kennis op het gebied van onderwijs en begeleiding aan hb-leerlingen.	3. De school wil zich hierin nog verder ontwikkelen	3. Het landelijk netwerk van begaafdheids-profiel scholen draagt bij aan de kwaliteits-verbetering en borging van het bp-profiel.

Thema 6: Profijt voor andere leerlingen

Huidige situatie (a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument)	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
1. De leerlingen kunnen gebruik maken van een dagdeel "zelfstandig leren"	1. Team op de hoogte stellen van de mogelijkheden die de school biedt (en ook stimuleren hiervan gebruik te maken). - flexibilisering van rooster, week- en/of dagplanning al dan niet in samenspraak met leerlingen.	1. De school kent een flexibele planning (van dag en week).
2. Doelen worden vastgelegd aan de hand van het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid. - verschillende duo-partners zijn betrokken bij het uitvoeren van het handelingsplan.		2. Er is een uitgebreide zorgstructuur.
3. De school beoordeelt zichzelf positief, toch is het een ontwikkelpunt.	3. Team op de hoogte stellen van de mogelijkheden die de school biedt (en ook stimuleren hiervan gebruik te maken).	3. Er is een ruime variatie aan toegepaste werk- en groepeeringsvormen.
4. de school heeft geen directe relatie met een organisaties of instellingen in de omgeving.	4. doorgaande leerlijnen verder ontwikkelen in contacten met bijv. vervolgscholen en "buitenschools leren".	4. De school communiceert intensief met organisaties en instellingen in de omgeving.

Op grond van de in de middelste kolom geformuleerde overbruggingsdoelen gaat de school aan de slag met het opstellen van een "Actieplan". Hierbij is het voorstel, om eerst te prioriteren en vervolgens activiteiten voor één schooljaar te selecteren en te plannen.

Thema 1: Organisatie en beleid

Huidige situatie a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
1. De visie van de school op onderwijs en leren van hoogbegaafde kinderen is beschreven in het schoolplan als zorg voor alle kinderen. 'Leerlingen die in uitvallen of meer kunnen, worden in de groep begeleid op basis van een handelingsplan' en 'Kinderen met een speciale leerroute krijgen de instructie zoveel mogelijk in de groep tijdens het taakuur'. In de schoolgids wordt aangegeven dat voor meer- of hoogbegaafde kinderen het lesprogramma wordt aangepast. 2. De zorg voor alle kinderen staat in het schoolplan en in het zorgplan van WSNS Enschede Losser beschreven. Er is geen apart zorgplan voor hoogbegaafde leerlingen. 3. De school kent inmiddels verschillende aanpassingen om het onderwijs meer af te stemmen op de hb-leerlingen, zoals bijvoorbeeld door de inzet van BAS. Door de inzet van een portfolio probeert men de leerlingen ervaringen op te doen met het stellen van eigen leervragen. De school streeft er naar om nog beter om te gaan met verschillen tussen leerlingen. De school streeft naar een plusklas waarin beter afgestemd kan worden op de onderwijsbehoeften van hb-leerlingen 4. Er is sprake van commitment voor extra investering alsmede van een basisdeskundigheid van het team. 5. Er is een ib'er voor de onderbouw en bovenbouw. Ib'er coördineert alle taken en activiteiten rondom (hoog)begaafde leerlingen 6. Samenwerkingsrelaties met andere instellingen is redelijk beschreven in het schoolplan en het zorgplan van WSNS. Samenwerkingsrelaties met scholen in de omgeving is onvoldoende beschreven.	1. In het schoolplan wordt de pedagogische en didactische aanpak voor hoogbegaafde kinderen op basis van zoveel mogelijk theoretische uitgangspunten specifiek beschreven. 2. Er wordt een apart zorgplan of plan van aanpak voor het leren van hb-leerlingen opgesteld. In het actieplan worden zaken als realisering gestelde doelen, beschikbare gelden, ijking, voortgang en evaluatie nader beschreven 3. Onderwijs- en leerarrangementen t.b.v. hoogbegaafde leerlingen verder ontwikkelen. 4. Betrokkenheid en deskundigheid van het team verder ontwikkelen op met name herkenning en signalering van begaafde kinderen 5. Specifieke taken van de ib'er alsmede van leerkrachten moeten verder ontwikkeld worden met name: mentor- en tutortaken 6. Nadere beschrijving en investering in samenwerkingsrelaties met WSNS en de omgeving (andere basisscholen, scholen vo, ed.)	1.5: In het schoolplan staat beschreven op welke wijze de school onderwijs en begeleiding afstemt op de pedagogische en didactische behoeften van hb-leerlingen. Beschreven is welke keuze de school hierin heeft gemaakt, bijvoorbeeld het Draaideur model, Compacten en verrijken, Plusklassen of anders . . . 2. Er is een zorgplan of plan van aanpak voor het leren van hb-leerlingen (zie verder de indicatoren in het zbi = Zelfbeoordelingsinstrument Begaafdheidsprofielscholen) 3. De school kent flexibele leerarrangementen, (zie verder de indicatoren in het zbi) 4. Het leerkrachtenteam als geheel is bekend met en staat positief tegenover inspanningen gericht op het onderwijs aan hb-leerlingen (zie verder indicatoren zbi) 5. Zie zbi. 5.1 De IB'er coördineert . . . 5.2 en 5.3: Enkele leerkrachten zijn inzetbaar als mentor, tutor 6. In het schoolplan is beschreven welke samenwerkingsrelaties er zijn met instanties buiten de school (nader te specificeren in het zbi)

Thema 2: Onderwijs en leren

Huidige situatie a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
In het zbi geeft de school aan al over meerdere aanpassingen binnen het curriculum te beschikken maar het wenselijk acht dit nog verder uit te werken. Met het voortgezet onderwijs wordt een relatiernetwerk opgebouwd. De school streeft er naar dit vastere vorm te geven en verder uit te bouwen. De school streeft er naar verder met de omgeving van de school contacten te leggen om het 'buitenschools' leren te stimuleren.	1. Uitbreiding mogelijkheden binnen het curriculum en de schoolse vakken. De verschillende bestaande mogelijkheden met uitbreiding mogelijkheden meer tot één geheel vormen. 2. Uitbreiding differentiatie in werkvormen en groeperingsvormen waarbij bijvoorbeeld in de instructie rekening wordt gehouden met verschillen in leerstijlen en strategieën. 3. Doorontwikkelen LVS (Cito en SEO) naar leer- en gedragsontwikkelingen en vorderingen alsmede naar een portfolio waarin eigen leervragen en vorderingen nog meer inzichtelijk worden gemaakt. 4. Verbijzondering LVS naar extra verdieping en verrijkingsactiviteiten alsmede de beoordeling hiervan op de rapporten. 5. Bevorderen deelname aan landelijke competities en evenementen 6. Na doorlichting van bestaand materiaal uitbreiding geschikte leer- en ontwikkelmaterialen tbv. de hb-leerlingen en realisering van leerruimtes en roosterruimte 7. Participatie in regionale netwerken en samenwerkingsrelaties tbv. continuïteit en kennisverspreiding	Zie standaarden en indicatoren thema 2 van het zbi.

Thema 3: Zorg en begeleiding

Huidige situatie a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
1. Er is een structurele relatie met het SWV. 2. Er is redelijk breed spectrum aan testen voorhanden. 3. Er is een onderwijskundig rapport binnen het SWV echter niet toegesneden op hb-leerlingen. 2. De school heeft een zorgplan en de IB'er zorgt voor samenhang en afstemming van de zorg. Wel zou de school willen doorontwikkelen naar specialistische begeleiding van hb leerlingen door leerkrachten door bijvoorbeeld een persoonlijke mentor, "leren leren" en de begeleiding van onderpresteerder. 3. Er zijn duidelijke procedures voor de herkenning, signalering en afstemming van behoefte aan zorg. Desalniettemin wil de school meer investeren in versterking van de zorgcultuur binnen de school en in de bereidheid "talent de ruimte te geven". 4. De school beoordeelt zichzelf redelijk positief t.a.v. een geïntegreerde aanpak maar zou dit verder willen ontwikkelen omdat er een hiaat wordt ervaren tussen kennis en handelingsrepertoire van de ib'er en de leerkracht t.a.v. hoogbegaafde leerlingen.	1. Samen met de andere pilotscholen onderzoeken haalbaarheid intervisie-bijeenkomsten 2. Uitbreiding testinstrumentarium 3. Specificeren OWK (nb. Dit specifieke OWK is beschikbaar via CPS) 4. Doorontwikkeling naar leerkrachten met specialistische taken binnen de school, zoals persoonlijke mentor, begeleidend leren, begeleidend leren van onderpresteerder. 5. De zorgcultuur binnen de school op basis van het zorgplan voor begaafde kinderen specifiek communiceren vanwege het belang van zorg en aandacht voor hb-leerlingen. 6. Deskundigheid van leerkrachten in het onderwijs en begeleiden van hb-leerlingen in de groepen uitbreiden.	1.1 De school heeft structurele relaties met een schoolbegeleider, schoolpsycholoog et cetera in onder andere het 'driehoeksoverleg'. 1.2 Deze functionaris neemt deel aan intervisie of scholingsmomenten mbt hb-leerlingen 1.3 Er wordt gebruik gemaakt van een breed spectrum aan gekwalificeerde testen et cetera 1.5 Er is een OWK beschikbaar met op hb-leerlingen toegesneden informatie 2. De zorgstructuur is (mede) gericht op zorg aan HB-leerlingen (zie indicatoren zbi) 3.3 en 3.4: Het behoort tot de (zorg)cultuur van de school om te erkennen dat ook hb-leerlingen zorg nodig (kunnen) hebben en er is bereidheid om talent de ruimte te geven 4. Er is sprake van een geïntegreerde aanpak (zie indicatoren zbi)

Thema 4: Communicatie met ouders, leerlingen en omgeving

Huidige situatie a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
1. De scholen in de omgeving zijn nog niet op de hoogte van de (on)mogelijkheden van de school m.b.t. hb-leerlingen. Dit is voor de school nu nog niet aan de orde omdat de school vindt dat eerst e.e.a. rondom onderwijs aan hb-leerlingen op orde moet zijn. In het kader van een doorontwikkeling naar het Begaafdheidsprofiel zou dit wel een ontwikkelpunt zijn. 2. Leerlingen weten volgens de school tot zekere hoogte van welk inhoudelijk aanbod gebruik kan worden gemaakt. De leerlingen zijn redelijk op de hoogte over de kansen en mogelijkheden van de school 3. De school kent een goede ouderbetrokkenheid en ouders hebben de mogelijkheid met de school in gesprek te gaan over allerlei kwesties. Ouders spelen nauwelijks een rol in het informeren van andere ouders over hoogbegaafdheid. De school zou dit op termijn verder willen ontwikkelen.	1. VVE en andere PO-scholen in de omgeving zijn op de hoogte van de specifieke expertise die de school heeft (ontwikkeld) over onderwijs en begeleiding van hb-leerlingen. 2. Leerlingen weten op welke wijze er gedifferentieerd kan worden vanuit hun specifieke mogelijkheden. Het inhoudelijke aanbod zou doorgelicht moeten worden en opnieuw moeten worden geformuleerd. 3. Ouders worden eveneens betrokken bij het geven van voorlichting over hoogbegaafde leerlingen door bijvoorbeeld gerichte voorlichting door ouders, workshops, uitwisseling van ervaringen e.d.	1. Scholen in de omgeving zijn op de hoogte van de (on)mogelijkheden van de school met betrekking tot hb-leerlingen (voor indicatoren zie zbi) 2. Leerlingen zijn op de hoogte van de (on)mogelijkheden van de school met betrekking tot hb-leerlingen.(zie zbi) 3. Ouders spelen een actieve rol in de voorlichting naar andere ouders (indicator 3.5)

Thema 5: Kwaliteitsverbetering en borging

Huidige situatie a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
1. De school beoordeelt zich positief aangaande een klimaat en sfeer van verbeteren en vieren van successen. Gestelde doelen worden geconcretiseerd en geëvalueerd ten behoeve van de kwaliteitsverbetering vastgesteld in het schoolplan. Gestelde doelen worden redelijk transparant gecommuniceerd in het team 2 en 3. De school geeft aan nog geen duidelijke bijdrage te leveren aan een landelijk netwerk, wat gezien het opstarten van deze pilot logisch en verklaarbaar is. Wel zou de school in deze een actieve bijdrage willen leveren.	1. Gestelde doelen worden transparant gecommuniceerd en zichtbaar gemaakt in het team, de doelen worden geconcretiseerd en geëvalueerd en ten behoeve van de kwaliteitsverbetering vastgesteld in het schoolplan 2 en 3. De school wil betrokken zijn bij te organiseren netwerkbijeenkomsten en inhoudelijke discussies over de thematiek (hierin zou CPS een voorzet moeten maken)	1. Het schoolplan speelt een belangrijke rol in voortgaande kwaliteitsverbetering. 2. De school draagt bij aan de kwaliteit van het landelijk netwerk van begaafdheids-profielscholen 3. Het landelijk netwerk van begaafdheids-profielscholen draagt bij aan de kwaliteitsverbetering en borging van het bp-profiel.

Thema 6: Profijt voor andere leerlingen

Huidige situatie a.h.v. Zelfbeoordelingsinstrument	Overbruggingsdoelen	Gewenste situatie
1. De school geeft een flexibele planning van dag/week te kennen binnen de taakuren. 2. De school geeft aan behoorlijk ver ontwikkeld te zijn in de organisatie van de zorgstructuur. 3. De school wil doorontwikkelen in de wijze waarop de keuzevrijheid van de leerlingen wordt vormgegeven m.b.t. instructie, werk- en groeperingvormen. 4. De school wil verder doorontwikkelen in de wijze waarop ze met het vervolgonderwijs en de contacten met het buitenschoolse leren communiceert.	2. Uitbreiden differentiatie naar instructie- werk- en groeperingsvormen op basis van leerstijlen en leersstrategieën. 3. Ontwikkelen doorgaande leerlijnen in de contacten met de vervolgscholen en buitenschools leren	1. De school kent een flexibele planning 2. Er is een uitgebreide zorgstructuur 3. Er is een ruime variatie aan toegepaste werk- en regeringsvormen 4. De school communiceert intensief met organisaties en instellingen in de omgeving. (Zie voor der indicatoren per standaard het zbi)

Bijlage 5: Aanbevelingen n.a.v. zelfbeoordelingsinstrument

- Specifiek beschrijven op welke wijze de school onderwijs en begeleiding afstemt op pedagogische- en didactische behoeften van (hoog)begaafde leerlingen (in schoolplan)
- Beschrijven van een apart zorgplan/plan van aanpak voor (hoog)begaafde leerlingen
- Herkenning en signalering van (hoog)begaafdheid bij team verder ontwikkelen
- Specifieke taken verder ontwikkelen (mentor- en tutortaken) en dit concreet beschrijven
- Nadere beschrijving en investering in WSNS-omgeving (dit in schoolplan beschrijven)
- Resultaten gericht op verdieping en verbreding gewaardeerd en zichtbaar maken (door bijv. portfolio en rapport)
- Uitbreiding van bestaand materiaal ten behoeve van (hoog)begaafde leerlingen én realiseren van leerruimtes
- Uitbreiding differentiatie in werkvormen, waarbij in instructie rekening wordt gehouden met verschillende leerstijlen en -strategieën.
- Participatie in regionale netwerken en samenwerkingsrelaties
- Uitbreiden van testinstrumentarium
- Deskundigheid van leerkrachten uitbreiden
- Zorgcultuur binnen de school specifieker communiceren
- Scholen in de omgeving zijn om de hoogte van de (on)mogelijkheden van de betreffende school
- Leerlingen weten op welke wijze er gedifferentieerd kan worden
- Ouders zijn betrokken bij het geven van voorlichting
- Doelen worden transparant gecommuniceerd (in schoolplan)
- Uitbreiding differentiatie naar instructie-, werk- en groeperingsvormen
- Ontwikkelen van doorgaande leerlijnen in contact met vervolgonderwijs en buitenschools leren
- Flexibilisering van rooster-, week- en dagplanning
- Uitvoeren handelingsplannen en meer onderlinge afstemming tussen leerkrachten

Bijlage 6 Instanties/uitgeverijen die zich bezighouden met het ontwikkelen van materialen

MHR, architecten in leren, t.a.v. Harry Kort
Postbus 219 J. Vreekenplein 1
2410 AE Bodegraven 2411 NN Bodegraven
T: 0172-636465
E: info@mhr.nl
I: <http://www.schoolbegeleidingsdienst.nl/website/subpage.asp?id=3&command=>

Cedin, t.a.v. Jacob Plas
Oostergoweg 6
8932 PG Leeuwarden
T: 058-284 34 34
E: info@cedin.nl
I: www.cedin.nl

SLO, t.a.v. Nora Steenberg
Postbus 2041
7500 CA Enschede
T: 053-4840 840
E: info@slo.nl
I: www.infohoogbegaafd.nl

Expertis, t.a.v. Judith te Boekhorst-Reuver en Mart van den Berg
Postbus 762
7550 AT Hengelo
T: 074-851 65 61
E: info@expertis.nl
I: www.expertis.nl

CBO, t.a.v. Els Schrover
Montessorilaan 10
6525 HR Nijmegen
T: 024-361 59 22
E: cbo@acsw.ru.nl
I: www.ru.nl/socialewetenschappen/cbo/

Productief B.V. t.a.v. mevr. A. Hubregtse (Aline)
Eglantierbaan 47
2908 LV Capelle a/d IJssel
Postbus 22022
3003 DA Rotterdam
T: 010-214 25 66
E: ahubregtse@productief.nl
I: www.productief.nl

Uitgeverij Schoolsupport t.a.v. Simon van de Sluijs
Postbus 21
9800 AA Zuidhorn
T: 0594-500145
E: info@schoolsupport.nl
I: www.schoolsupport.nl

Ziezo educatief
Oude Baan 23
5242 HT Rosmalen
T: 073-5218374
E: algemeen@zze.nl
I: www.zze.nl

Kluwer
Postbus 23
7400 GA Deventer
T: 0570-673 555
E: info@kluwer.nl
I: www.kluwer.nl

Kinheim, educatieve uitgeverij
Postbus 67
4250 DB Werkendam
T: 0183-302537
E: info@kinheim.com
I: www.kinheim.nl

Uitgeverij Zwijsen B.V.
Postbus 805
5000 AV Tilburg
T: 013-583 88 00
E: info@zwijsen.nl
I: www.zwijsen.nl

Stichting Kobalt
t.a.v. mevr. B. van Oenen
Postbus 224
9400 AE Assen
T: 0591-85 35 00
E: info@kobalt.nu
I: www.kobalt.nu

Edux onderwijsadviseurs
t.a.v. mevr. G. Nuijten
Postbus 2086 Stadionstraat 20
4800 CB Breda 4815 NG Breda
T: 076-524 55 00
E: info@edux.nl
I: www.edux.nl

OnderwijsAdvies
t.a.v. mevr. S.M.J. van Eede
Van Beeckstraat 62
2722 BC Zoetermeer
T: 079-329 56 00
E: info@onderwijsadvies.nl
I: www.onderwijsadvies.nl/index.asp

DOBA onderwijsadviseurs
t.a.v. dhr. J. Verhoeven
Postbus 347 Doctor Berlagelaan 22
5600 AH Eindhoven 5622 HD Eindhoven
T: 0877-87 22 00

ABC Groningen
t.a.v. mevr. C. Visser
Postbus 3101 Schweitzerlaan 2
9701 DC Groningen 9728 NP Groningen
T: 050-57 57 777
E: info@abcg.nl
I: www.abcg.nl

Eduniek

t.a.v. mevr. M. Heier

Postbus 25

Tolakkerweg 153

3738 ZL Maartensdijk 3738 JL Maartensdijk

T: 0346-21 97 77

E: Maartensdijk@eduniek.nl Amersfoort@eduniek.nl

Utrecht@eduniek.nl

I: www.eduniek.nl

Marant Educatieve Diensten

t.a.v. dhr. D. Janson

Postbus 198

Aamsestraat 84a

6660 AD Elst

6662 NK Elst

T: 0481-43 93 00

E: post@marant.nl

I: www.marant-ed.nl

Slim! Consultancybureau Hoogbegaafdheid

t.a.v. mevr. E. van Gerven

James Stewartstraat 13

1325 JA Almere

T: 036-537 55 47

E: info@vangerven.biz

I: <http://home.planet.nl/~gerve148/index.htm>

Literatuur

Boer, G. de, Loman, E., Meijer, & Top, (2005). *ELB en Hoogbegaafdheid: Effectieve leerlingbesprekingen als strategie om kennis omtrent hoogbegaafdheid in het basisonderwijs te vergroten*. Amersfoort, CPS. Groningen, RUG.

Department for Education and skills, (2006). *Identifying Gifted and Talented Pupils – Getting Started*. Nottingham, UK

Hulsbeek, M. & Boer, G. de. (2001). *(Hoog)begaafde leerlingen in het po en vo. Een inventarisatie van knelpunten*. Enschede, SLO & Amersfoort, CPS.

Koshy, V. & Casey, R. (2005). *Special Abilities Scales: Observational assessment for identifying able and high-potential pupils; Teacher's Handbook*. London, Brunel University.

Mooij, T., L. Hoogeveen, G. Driessen, J. van Hell & L. Verhoeven, (2007). *Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen*. Nijmegen, ITS & Radboud Universiteit.